

Становище

за дисертацията на Пламен Радков Гечев

От“cura animarum“ към психотерапия. Мистичния опит на православието и католицизма
IV-XVII век и неговия принос за изследването на духовното несъзнавано

От проф. д-р Орлин С. Тодоров

Ще започна с най-същественото. В дисертацията си г-н Гечев е положил сериозни и плодотворни усилия да разсъждава и изследва един значим и универсален за човека проблем. Проблем от сферата на съществуването ни, който не се представя директно и никога не е до край емпирично познаваем. Проблем, който остава непълно описан чрез които да било дискурс и бележи една зона на познанието за нещо, което в една своя част може да няма символична или дори да няма репрезентация. Този проблем се нарича несъзнавано.

Дисертацията на Пламен Гечев има сериозен обем, добро разгръщане на тематиката си, овладян изказ, множество позовавания, способност за изграждане на аргументация, т.е. отговаря на необходимите формални изисквания за научно съчинение за присъждане на образователна и научна степен – доктор.

Неформално погледнато, дисертацията има принос към изграждането и показването на концептуалните измерения на понятието „духовно несъзнавано“, описано не през психологични (секуларни) категории, а през идеите за душа, дух, Бог и божествена същност на човека. За да извърши тази интелектуална работа и да осъществи задачите си, авторът избира смесена стратегия на изложението си, смесва исторична аргументация, т.е. говори за произход, генеалогии и проследява периоди; философско-теологична аргументация, свързана с установяването и диференцирането на основните понятия на дисертацията; и християнско-антропологичната аргументация, която служи за обяснителен фундамент на феномена „духовно несъзнавано“. Видимо е, че г-н Гечев преминава през поредица от сложни философски и теологични проблеми, проблематизира установени догматични позиции с цел да направи място за християнската мистика, като най-съществен, според него, опит, отворен към и способен да тематизира несъзнаваното като присъствие и общение с Божественото.

Дисертацията, както обявява и в заглавието, има намерение да сравни и отличи централната си тема за „духовното несъзнавано“ от установеното в западната култура на 20 и 21 век - психологично несъзнавано. Така се извеждат основания за една теория на „грижата за душата“ от гледна точка на мистичната и духовна традиция и ако терминът е уместен, за една християнска (религиозна) психотерапия. Вижда се ясно как тази практика

би била различна от психологичните и психоаналитични практики, които най-често са атеистични, механични, насочени към измеренията на Аз-а, т.е. неавтентични според терминологията и позицията на автора.

Именно в полето на тези сравнения с дискурсите на психоанализата и психотерапията, чрез които понятието за несъзнавано е придобило най-широко приложение и влияние в съвременната култура, по мое мнение дисертацията загубва голяма част от историко-културологичната и от философката си аргументация и започва да се уповава на полемични стратегии. От една страна това е напълно разбираемо, доколкото водещите източници в тази дисертация и генератори на понятието духовно несъзнавано, Марко Ванини с „История на западната мистика“ и Жан-Клод Ларше с „Духовното несъзнавано“ са теолози с ярък полемичен стил, чиито книги извършват не само критико-аналитична дейност, но формираща и постулираща идеологична работа. Моята критика тук е насочена главно към стилът на дисертацията. Ще се опитам да поясня.

Представянето на повечето идеи и понятия от психоанализата и психологията в цялост е задоволително и относително добре вплетено в изложението, разбираемо е, доколкото тук не става въпрос за критично изследване на този метод, психоанализата да съвпада с идеите на Фройд и Юнг, което обаче не съответства на съвременното състояние на тази дисциплина, а от тук и не съответства на понятието/ята за несъзнавано в психоанализата. Оправдано е включването на разсъжденията на В. Франкъл към една духовна нишка в изграждането и разбирането на душевните процеси; както и опитът да се потърсят преплитачи се мотиви между психоанализа и мистика, но за жалост последният не е разработен последователно и така остава леко откъснат от изложението.

Според моето четене, в дисертацията често се губи границата между разказът на автора като наблюдател и изследовател на някакво концептуалното и речево поле и неговото пълно отъждествяване с определена идеология, например на авторите, чиито изследвания лежат в основата на дисертацията, особено на Ванини. Проблемът за мен е точно тук, г-н Гечев не просто описва и анализира различни дискурсивни стратегии за изграждане и използване на понятието несъзнавано, за да ги представи чрез спецификата на отделните духовни, научни и културни традиции и епохи, които са ги породили и им придават специфично значение. Всъщност, това е моето очакване от едно академично (да не използвам думата научно) изложение. Той по-скоро се присъединява към един начин на писане и мислене, който йерархизира познанието, спрямо един единствен модел за изграждане и придаване на значение, който в този случай можем да наречем „духовно-мистичен“, а това според моето разбиране е явна метафизична стратегия. Вместо да се изследват напреженията и концептуалната сравнимост или несводимост на понятия, които макар назовани с едно име (несъзнавано) са изградени от различни и често ярко противоположни режими на мислене, авторът на дисертацията йерархично ги градира спрямо една обща ос.

Ако това е така, дисертацията е теологична и има своето значимо място в този департамент на университетското знание, ако моето четене не е точно, то нека комисията има предвид, че трудът създава такова внушение, а именно, че духовното несъзнавано е по-същностно и истинно спрямо човешката природа от психологичното, лингвистичното, това на структуралната антропология, на невронауките и т.н. ...

Жалко, че дисертацията няма реално заключение, а и авторефератът не е рефлексивно- критичен, там щеше да има по-ясен отговор на поставения от мен въпрос, въпреки това мисля, че един отговор се появява в края на текста. Авторът пише:

„Според мен не може да има католическа или православна психотерапия, защото така се принизява духа към психичното, но би трябвало да има едно душегрижие, формирано от непрекъснатия диалог не само с богословието но и с психологията и философията“ с. 213.

Схващам това изречение като доказателство за йерархичната подреденост на аргументацията и от тази метафизична сигурност следва протегнатата ръка за диалог с принизеното, може би трябва да кажем „паднало“ знание на науките.

Заключение:

За мен, който повече от 20 години практикувам и преподавам психотерапия, която не е базирана на йерархична подреденост на термините психика, душа, дух, не зависи от противопоставянето душа-тяло, а напротив - основава голяма част от психичните душевни процеси на телесното, и не приема азовите функции като фалшиви или неавтентични, спрямо човека, а като конструирани и променяеми, тази дисертация макар и противоположна по дух и аргументация, е сериозен и последователен труд, който явно има своето място в университета и катедрата където е произведен и следователно може да бъде защитен, а на Пламен Гечев да бъде присъдена образователна и научна степен – доктор.

С уважение,

Орлин Тодоров
Професор по обществено здраве, НБУ, София